

Iako ima pozitivnih pomaka, prvenstveno u većoj vidljivosti problema s kojima se suočavaju LGBT osobe i uspehu da se u javnom prostoru pitanje položaja LGBT postavi kao legitimno političko pitanje (što je uglavnom uspeh još nedovoljno brojnih LGBT organizacija), i dalje kao jedna od najranjivijih grupa u srpskom društvu javljaju se LGBT osobe koje su ugrožene skoro u svim aspektima svog života.

Nalazi ovog istraživanja pokazuju visoku saglasnost ispitanika/ca iz našeg uzorka (84%) sa stavom da su kao LGBT osobe generalno u nepovoljnijem položaju u odnosu na druge građane/ke Srbije. Njih 47% smatra da su “u mnogo nepovoljnijem položaju”, a u “donekle nepovoljnijem položaju” - njih 37%. U odnosu na rod, starost i životni standard ne postoji značajna razlika u odgovorima.

Osećanje nebezbednosti je i dalje ono što obeležava njihovu egzistenciju i u različitoj meri prisutno u gotovo svim aspektima života LGBT osoba.

Po ispitanicima/cama, taj položaj je dominantno obeležen diskriminacijom i nemogućnošću da ostvare i osnovna ljudska prava (36%), različitim formama psihičkog i fizičkog nasilja (21%) i prisilom da skrivaju ono što jesu (24%).

Ovo se može povezati sa dominantnom atmosferom u društvu koja se dalje vidi kao neprijateljska i ugrožavajuća. Njena posledica je da čak i kad nema iskustva direktnog nasilja postoji osećanje stalne pretnje nasiljem i strah da je ono moguće. To je vidljivo i u samom određenju bezbednosti gde se ona najčešće određuje *negativno*, kao odsustvo straha i nasilja.

Osećanje nebezbednosti povlači sa sobom osmišljavanje različitih strategija preživljavanja u zavisnosti od okruženja, položaja i iskustava učesnika/ce diskusije. Katkad je to odluka da se ne govori o seksualnoj orijentaciji zbog straha od nasilja i/ili odbacivanja

- **Porodica i prijatelji**

U 30% slučajeva porodica ispitanika/ca znaju da one pripadaju LGBT osobama, dok kod trećine (31%) znaju neki/e od članova/ca porodice. Reakcije na tu činjenicu su u porodicama LGBT osoba u 42% slučajeva bile dobre, dok 19% ispitanika/ca navodi da je u početku reakcija bila loša, ali da su se posle navikli. Ohrabrujuće je da od onih čije porodice su pre izvesnog vremena saznale da su ispitanici/ce LGBT osobe, 35% ispitanika/ca navodi da su sad reakcije bolje nego u momentu kada je porodica saznala, dok 22% navodi da se o tome ne govori (što može da ukazuje na neku vrstu uslovno rečeno “prećutne tolerancije”).

Kod najvećeg dela ispitanika/ca (43%), za njihovu seksualnu orijentaciju znaju samo najbliži prijatelji i prijateljice, dok 8% njih navodi da to zna samo njihov najbolji prijatelj ili prijateljica. A 9% njih da to niko ne zna. 40% navodi da to znaju “svi/e koji/e to interesuje”.

Izuzimajući svoj sigurni, relativno uski i zatvoreni krug sastavljen od bliskih osoba gde se biraju osobe za koje pretpostavlja da neće negativno reagovati, ogroman broj ispitanih u svom odgovoru daje sliku vrlo neprijateljskog društvenog okruženja u kome postoji stalna pretnja nasiljem, odbacivanje i prezir.

Na pitanje kako ljudi u Srbiji vide LGBT osobe, polovina ispitanih (50%) smatra da ih doživljavaju kao “bolesne”, slede odgovori “loše/ negativno” (24%), “kao grešnike/ perverzne/izopačene” (18%), kao one koje “treba istrebiti/izopštiti iz društva” 5% i kojih se plaše (3%).

- **Radno okruženje**

Sa izlaskom iz svog relativno sigurnog kruga ljudi koje čine bliski prijatelji i (u nekoj meri) porodica, osećanje nebezbednosti raste. Radno okruženje je situacija u kojoj je u mnogo manjoj meri moguće kreirati siguran prostor u odnosu na interpersonalne odnose i ono se vidi kao mesto gde seksualna orijentacija može da bude razlog za diskriminaciju, bilo latentnu ili direktnu i otvorenu. Samo 10% ispitanih smatra da seksualna orijentacija ne bi bila razlog za diskriminaciju pri zapošljavanju. 14% navodi da su takvu diskriminaciju doživeli, a 28% da se to dogodilo osobi koju poznaju. 48% smatra da ona može biti razlog za diskriminaciju iako je nisu doživeli, niti poznaju osobu kojoj se tako nešto dogodilo. 50% smatra da seksualna orijentacija može biti razlog za otkaz iako nemaju tu vrstu iskustva, niti poznaju osobu kojoj se to dogodilo. 5 % navodi da se to doživeli, a 17% da poznaju osobu kojoj se to dogodilo. Samo 11% ispitanih smatra da seksualna orijentacija ne može biti razlog za dobijanje otkaza na poslu. 17% smatra da iako obelodanjivanje seksualne možda ne bi dovelo do otkaza, povlačilo bi za sobom neku vrstu maltretiranja. Može se pretpostaviti da je je razlog za ovako visok procenat reakcija na opštu atmosfera u društvu koja se oseća kao izrazito neprijateljska prema LGBT osobama.

Procenat onih koji/e su doživeli/e diskriminaciju na poslu zbog svoje seksualne orijentacije smanjuje se sa povećanjem nivoa obrazovanja. Među onima kojima se to dogodilo dominiraju oni/e sa osnovnom školom – 33% u odnosu na one sa srednjom školom(18%) i fakultetskim obrazovanjem (9%). Takođe, to je doživelo 22% njih sa niskim životnim standardom u odnosu na 9% njih srednjeg standard i 6% njih sa visokim standardom. **Iako je teško na osnovu ovoga izvući generalne zaključke** (u prvom redu zbog podzastupljenosti onih sa osnovnim nivoom obrazovanja), **ovo može da ukazuje na izuzetnu ranjivost LGBT osoba koje su siromašnije i nižeg obrazovnog nivoa zbog fenomena višestruke diskriminacije, gde seksualna orijentacija predstavlja još jedan od otežavajućih faktora u konkurenciji za sve malobrojnjia radna mesta.**

- **Mediji**

Kao izvori nebezbednosti vide se i način izveštavanja medija o pitanjima koja se tiču LGBT na položaj LGBT osoba, koji ispitanici/ce u većini se ocenjuje kao negativan (kao “jako negativno” 12%, “negativno” 45%); kao i država.

- **Država**

Utisak o neprijateljskom okruženju i generalnom nefunkcionisanju institucija vidljiv je i u odgovorima koji se odnosi na to u kojoj meri državne institucije (zdravstvene, obrazovne, pravne, kulturne...) štite prava LGBT osoba. 44% ispitanih navodi da državne institucije “najčešće ne štite prava LGBT osoba”, 19% da “uopšte ne štite”, a 29% da nemaju nikakvog uticaja. Zanimljivo je broj osoba koji državne institucije i javne servise vidi kao mesta gde seksualne manjine mogu naći podršku i uporište (samo 8% ispitanih daje odgovor “najčešće štite”). O tome govori i značajan procenat ispitanih koji navode da zakoni nemaju nikakvog uticaja (31%), iako 67% zna da postoje zakoni koji štite (i) njihova prava.

- **Način poboljšanja položaja LGBT osoba**

Uglavnom dominiraju odgovori koji se potcrtavaju ulogu države u tom procesu. Najveći deo ispitanih kao način poboljšanja navodi edukaciju i uvođenje tema koje se tiču LGBT osoba u obrazovni sistem (21%), poboljšavanje normativnog okvira i doslednije sprovođenje postojećih zakona (11%) i rad sa medijima i približavanje ovih tema kroz različite emisije, serije i filmove (9%).

Utisak je da se lokalna zajednica ne vidi kao relevantna adresa za rešavanje problema s kojima se susreću LGBT osobe. Ovo može da bude posledica prepoznavanja da zbog visoke centralizovanosti države, moć nije u lokalnim zajednicama, ali i osećanja bespomoćnosti, osećanja da su rešenja “negde tamo” i da na njih pojedinac/ka teško može da utiče. Značajan deo ispitanih na ovo pitanje ne može da odgovori (“ne zna” 11% ili nije dalo nikakav odgovor 4%), a 10% smatra da se položaj LGBT osoba ne može nikako popraviti. Takođe, LGBT organizacije i dalje vide kao jedan od značajnijih faktora u poboljšanju položaja LGBT osoba.

Najznačajniji rezultat ovog istraživanja je zapravo zaključak o značaju organizacija civilnog društva u osnaživanju, edukaciji i informisanju LGBT osoba. Kao značajna varijabla u oceni vlastitog položaja pojavljuje se uključenost u aktivnosti civilnog društva, bilo povremeno kroz učešće u akcijama i/ili inicijativama ili stalno kroz rad u nekoj od organizacija. Među onima koji/e svoj položaj kao LGBT osobe, ocenjuju kao donekle ili mnogo nepovoljniji u odnosu na druge, 84 % je uključeno povremeno ili stalno u aktivnosti civilnog društva. S jedne strane, uključenost u aktivnosti civilnog društva važna u prvom redu zbog osveščivanja i prepoznavanja mehanizama diskriminacije i isključivanja (iako često ostaje dilema koliko je zaista razumevanje pojmova koji se koriste); s druge, za mnoge od LGBT osoba civilno društvo se pojavljuje kao siguran prostor osnaživanja i rada na prevazilaženju straha za suočavanje sa okolinom i širim društvom i preuzimanje aktivne uloge u menjanju društva. Na to može da ukazuje i nadzastupljenost aktivista/kinja u samom uzorku, kao nešto što ukazuje na njihovu veću spremnost da promišljaju vlastiti položaj i posledično rade na njegovom menjanju.

Upadljiva je razlika između aktivista/kinja i onih koji/e nisu aktivni/e koji kao odgovor na pitanje kako se može poboljšati položaj LGBT osoba, navode “nikako”. Skoro dva i po puta više onih koji/e nisu angažovani/e u civilnom društvu navodi da se nikako ne može popraviti taj položaj u odnosu na one koji su povremeno ili stalno uključeni. Ono što ostaje kao zadatak za neka druga istraživanja i promišljanja je kako dalje raditi na osnaživanju LGBT zajednice, kao i kako prevazići koncentraciju aktivnosti LGBT organizacija u velikim gradovima.